

Enzo Restagno, Leopold Brauneiss, Saale Kareda, Arvo Pärt, *Arvo Pärt im Gespräch*. Wien: Universal Edition, 2010 (UE 26300), 168 lk.

Andreas Waczkat
(tõlkinud Anu Schaper)¹

Arvestades Arvo Pärdi tohutut populaarsust on lood tema loomingu uurimisega väga kehvad. Pärdi 75. sünnipäev 2010. aastal andis küll tõuke mõningate konverentside korraldamiseks, kuid publikatsioonid, mis teeksid kättesaadavaks põhjalikumaid uurimusi, võib lahedalt ühe käe sõrmedel üles lugeda: Kaire Maimets-Volti väga inspireeriva väitekirja Arvo Pärdi muusika kasutamisest filmis (Tallinn: Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia väitekirjad, 2009) ja Peter John Schmelzi raamatu „Such freedom, if only musical: unofficial Soviet music during the Thaw“ (New York jt.: Oxford University Press, 2009) kõrval pole leida midagi oluliselt uut. Kahjuks ei muuda ka siin käsitletav kogumik „Arvo Pärt im Gespräch“ midagi, sest suurema osa raamatust moodustavad üksnes kaks saksa keelde tõlgitud teksti, mis ilmusid itaalia keeles juba aastal 2004 kogumikus „Arvo Pärt allo specchio. Conversazioni, saggi e testimonianze“ (Mailand: Il saggiatore): 90-leheküljeline intervjuu, mille tegi Enzo Restagno Arvo ja Nora Pärdiva, ning Leopold Brauneissi napilt 60-leheküljeline sissejuhatus *tintinnabuli*-stiili. Originaalkaastööd on üksnes Saale Kareda lühike essee „Tagasi allika juurde“ ja Arvo Pärdi kaks tänukõnet Görlitzi linna auhinna Internationaler Brückenpreis (2007) ning Kopenhaageni Léonie Sonningi muusikaauhinna (2008) saamise puhul. Tegu on seega suuremalt jaolt populaarteaduslike kirjutiste kogumikuga, millelt ei saa oodata Pärdi ja tema loomingu või olemasoleva teadusliku kirjanduse kriitilist käsitlust. Eriti iseloomulikult näitab seda üksikasjalik intervjuu: kuigi ekspertide küsitlemine on uurimismeetodina tavaliseks saanud, nõuab see siiski hoopis enam tõendusmaterjali. Muu hulgas antak-

se ühes joonealuses märkuses teada, et vestluses osales „abiline tõlkimisel“. Aga mis keeles toimus intervjuu? Ja mis valiti selle publikatsiooni teksti aluseks? Kas tegu on absurdse situatsiooniga, kus Arvo ja Nora Pärdi algselt saksakeelsed vastused tõlgiti itaalia tõlkest tagasi saksa keelde?

Pole vaja väga kaua nende küsimuste juures peatuda, sest intervjuust palju uut teada ei saa. Restagno on intervjuu – mille juures ta vahetab väga sageli ära küsija ja kommentaatori rolli – pidepunktideks võtnud peamiselt Pärdi eluloo: lapsepõlv ja noorus Eestis, õpetaja Heino Elleri mõju, kokkupuude uue muusika ja ka lääne avangardiga Moskvas, *tintinnabuli*-stiili avastamine, emigratsioon, lõpuks tagajärjekas kohtumine Manfred Eicheri, plaadifirma ECM produtsendiga. Hilisemad aastad puuduvad, kuna intervjuu peegeldab 2004. aasta seis. Üksikute biograafiliste peatuspaikade vahel on kõnelused vastavast ajast pärinevate Pärdi tähtsaimate teoste üle. Kuid kes ootab siit uut sisulist teavet teoste faktuuri või teoreetiliste aluste kohta, peab pettuma. Pärdi ütlused – kes oma sõnutsi ei räägi ka selles intervjuus oma teostest mitte kuigi meelsasti – annavad vähe uut informatsiooni. Ülekaalus on hoopis väljendid nagu „Mul on raske praegu rääkida asjadest, mis toimusid nii ammu“ (lk. 21, muusikalisest kohtumisest lääne avangardiga Moskvas) või „Ma pole tõesti kindel, et ma oskaksin sellest midagi huvitavat rääkida“ (lk. 74, „Miserere“ kohta). Kahjuks ei piirdu Restagno sellega, vaid jätab küsija rolli ja läheb üle kommentaatori omasse, kes annab aeg-ajalt Pärdi ütlustele isegi hinnanguid: „Mul on väga hea meel kuulda, et räägite nii sügavatest ja siirastest asjadest, mida mina olen elus kõige

¹ Arvustuses toodud tsitaatide tõlked pärinevad raamatust „Arvo Pärt peeglis“ (Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2005), kus tsiteeritud intervjuu on avaldatud eesti keeles.

enam ihaldanud ja armastanud" (lk. 63). Populaarteaduslikus tekstis võib see olla aktsepteeritav (kuigi ka siin ei pea esiplaanil olema huvi küsija isikliku arvamuse vastu), teaduslikus kontekstis on selline rollikonflikt vastuvõetamatu.

Leopold Brauneissi sissejuhatus *tintinnabuli*-stiili on seevastu märksa suurema tähendusega. Brauneiss püüab siin teataval määral sünteetiliselt kirjeldada *tintinnabuli*-stiili, milles üksikust helist tuletatakse teised ja reastatakse nad teatud algoritmiliste põhimõtete alusel. See kirjeldus põhineb peamiselt teoreetilistel selgitustel, mida Pärt ise erinevates kohtades aeg-ajalt on andnud, kuid mitte ainult sellepärast ei jää selle artikli uudusmäär kitsastesse piiridesse: paljugi sellest, mida Brauneiss siin selgitab, võib lugeda juba tema kirjutistest mujal, ja nimelt enamasti kontsentreeritumalt. Näitena olgu nimetatud tema artikkel „Grundsätzliches zum Tintinnabuli-Stil Arvo Pärts“ (Põhimõttelist Arvo Pärdi *tintinnabuli*-stiili kohta, *Musiktheorie* 16, 2001, lk. 41–57). Tõsiselt tuleks võtta pealkirja „Sissejuhatus“. Tõepoolest on suures osas tegemist Pärdi enda väidete kinnitava edasiarendusega, mitte Brauneissi avastatud lähenemisviisiga. See avaldub iseloomulikult ka kasutatud kirjanduses, milles Pärdi loomingut käsitlev sekundaarkirjandus mängib vaid väga väikest rolli. Kahjuks pole artikkel vormiliselt hästi õnnestunud: üksikud kirjandusviited joonealustes märkustes on ebatäpsed, teised väited jäävad viiteta.

Ka Saale Kareda essee „Zurück zur Quelle“ [Tagasi allika juurde], ainus originaalartikkel selles kogumikus, kuulub populaarteaduslikku, mitte teaduslikku konteksti. Isiklikus toonis sõnastatud tekst seab Pärdi *tintinnabuli*-stiilis muusika aluseks „ürgallika“ (lk. 160), mille autor paigutab „harmoonikaalse pütagoreismi“ ja maailmaharmonia idee lähedusse. *Tintinnabuli* algoritmid olevat sealjuures just nagu ürgkristalli, ürgalgoritmi pinnad (lk. 162); *tintinnabuli* loovat energeetilisi välju, mis olevat tihedas suguluses biokeemiku Rupert Sheldrake'i postuleeritud morfogeneeriliste väljadega. See eklektitsistlik lähenemisviis võib aidata isiklikku müstitsismi teaduslikkusega ilustada, kriitilisel vaatlusel pole aga ükski neist selgitustest vettpidav. Juba „harmoonikaalne pütagoreism“ ja sellega seotud muusikalise universaali oletus on kultuuriline konstruktsioon, mitte loomulik asjaolu. Selle konstruktsiooni individuaalses tähenduses pole siinkohal kahtlustki – ainult nõuab puhas teaduslik meetoodika, et väited on tõestatavad, hüpoteesid ümberlükatavad. See on niisuguste kultuuriliste konstruktsioonide puhul nagu harmoonikaalne pütagoreism ja parateaduslike oletuste puhul, nagu morfogeneetilised väljad, paraku võimatu. On loendamatu põhjusi veelgi süveneda Arvo Pärdi muusikalisesse loomingusse ja otsida uusi teadmisi. Kõnealusel kogumikul õnnestub see kahjuks siiski väga ebapiisavalt.